

Nereikalingas ginčas dėl liberalizmo

(4)

Liberalizmas yra liberalizmas / RAŠO V. TRUMPA

Sakoma, kad kraštutinai susitikia. Rodos, nėra labiau kraštutinai pažiūra, kaip liberalizmas ir bolševizmas, o vis dėlto atsiranda žmonių, kurie bando įtikinti, kad liberalizmas būtina veda į bolševizmą. Tiesa, A. M. labai susitarina to liberalizmo sąvoką, kuri turėtų nurodyti bolševizmą. „Komentarus“ prie savo straipsnio („Ginčas dėl liberalizmo“, „Aidai“ Nr. 15) jis išryškina tris liberalizmo rūšis: 1. liberalizmas, kaip laisvės gynimą apimant, kurio šalininkai yra pirmoje eilėje katalikai; 2. ekonominis liberalizmas, kurio šalininkai yra vis kapitalizmo gynėjai (tarp jų, „deja“, yra irgi katalikai) ir 3. pozityvistinis liberalizmas, kuris kaip filozofija ir pasaulėžiūra yra katalikų Eklezijos pasmerktas ir kurio šalininkai yra tie tikrieji liberalai. Ar jie piktiškai ar ne, jie esą tikrieji bolševizmo tėvai ar seneliai (maž, tarp liberalizmo ir bolševizmo yra dar viena tarpinė stotis — socializmas).

Analizuojamas plačiau to pozityvistinio liberalizmo sampratą (J. Grinuis vadina jį „idejinio liberalizmo“), A. M. ypač pabrūkina du jo bruožus: jo antireligijoniškumą ir kolektyviškumą. Kadangi tie abu bruožai esą labai būdingi bolševizmui, todėl A. M. ir išveda, kad šitoks liberalizmas turėtų būti būtina nuvesti į bolševizmą, bet iš esmės nuo jo nedaug kur ir teskiria. Dėl to paskutiniame savo pirmojo straipsnio skyrelyje, kur jis sumini bolševizmo, socializmo ir liberalizmo skirtības, jas sudaria ne patios sietimos (matyt, jų ir nėra), bet tik liberalo, socialisto ir bolševiko psichikę. Liberalas esą buržuazas, nenauškas ir nelogiškas tipas, socialistas — praktikas ir kompromis žmogus, o bolševikas — idealistas, prometėjiniškas. Tarp pačių sistemų esą tik išsivystymo arba genetinis skirtumas: liberalizmas yra pirmoji fazė — užomazga, pumparas, socializmas — želmuo, o bolševizmas — vaisius vieno ir to paties geneoaloginio medžio.

Taigi, schena labai aiški ir spalvinga, tikrai kaip ant „kermosias saldinais“. Betar ji turi ką nors bendro su tuo konkrečiu ir realiui gyvenimui, kurį išgyveno pasaulis per pastaruosius du šimtmečius? Ar tai nėra brožas, ir tai ne labai charakteringas brožas pasigavimas (bedievybės ir kolektyvizmo) ir manymas, kad jais galima atvaizduoti ir liberalizmą, ir socializmą, ir bolševizmą? Ir socialistas ir bolševikas, nors jiems A. M. pasako ir vieną kitą komplementą, su tuo nesutiks, o tikras liberalas, turi pagrindu ne tik pykti, bet privalo su visa energija protestuoti, kad A. M. pila pamazgas ne ten, kur toms pamazgoms paprastai būna vieta. Per abu straipsnius A. M. nesidirodamas operuoja liberalizmo žodžiu, iš tikrųjų turėdamas galvoje kažkokį apokaliptinį pabaisą, kuri su tikroju liberalizmu neturi nieko bendro. Nelietis, neietais, yra savaiškas sąvokų iškraipymas, nelietis, neietais, yra žmonių pavadinimas ne tais vardais, kurie jiems priklauso, nelietis, neietais, yra jiems suteikimas tokio turinio, kuris au jais neturi nieko bendro. Ar ne demagogiška yra visą laiką operuoti liberalizmo sąvoka, o paskum tik neįvykti vuoje, įvy pasiteisinimui pasakyti, kad „nušvedinto žmogaus kelias yra vienas: bolševizmas“. Taip reiškėjo, p. A. M., iš karto pasakyti. Galima buvo rimtam, ir nei nekonservatiniam žurnalui, paskelbti straipsnį lokiu pavadinimu ir niekas tuo nebūtų pasipiktinęs. Nebūtų tikrai kilę jokio „ginčo dėl liberalizmo“.

Pavadinai kažkokią neralia pabaia tikroju liberalizmu ir paskum daryti labai realias ir praktikas išvadas, net liečiant amenis ir grupes, tai daugiau negu begėdiška. Su savo lakia vaizduota A. M. gali nei NKVD institucija išvesti iš A. Comtes filozofijos, o J. J. Rousseau filozofijoje surasti kolchozų ir sovchozų užomazgą. Kiekvienas normalus žmogus laikys tai haucinacijas, o ne sveikos vaizduotės reikintu. Tiesiog gėda klausyti, kad „visuotinio spionožo sistema pasidaro nuosekli išvada iš volontė générale“, arba kad „liberalizmas, pradėjęs individo neliečiamybę, baigė visuotinio spionožo tinklą“. Taj ne gyvenimo ironija, kaip norėtų manyti A. M., bet nesveikų smegenų produktas, daugiau nieko.

Sutinka, kad liberalizmo sąvoka plati ir net daugialyškė, bet tikrojo liberalizmo esminiai bruožai padaryti antireligijoniškumą ir kolektyviškumą, tai jau tokia šiurkšti klaida, kad nėra jokio reikalo jos nei atiaisyti. Tegu A. M. pasakytų bet kurioje objektivoje enciklopedijoje (ne propagandiniuose nežinomų autorių veikalukuose), jei jis neturi laiko paskaityti pačių tų idėjų kūrėjų raštų, kas yra liberalizmas ir jis pamatys, kad plačiuose kelių puslapių aiškinimuose jis dažnai neras nė karto pamintinio nei religijos nei kolektyvizmo sąvokų, nekaltant apie NKVD ir visuotinio spionožo tinklą.

Per toli čia mus nuvestų bandymas aiškinti, kas yra liberalizmas. Mūsų sąmoinėje jo sąvoka yra pakankamai aiški, tiek kaip ekonominė doktrina, tiek kaip tam tikras dvasinis nusiteikimas. Per daug vietos užima ir liberalizmo istorijos peržvelgimas. Užtekt, tai pasakytų, kad kaip sena žmonija, taip sena yra kova dėl laisvės. Tik ekonominis liberalizmas yra kiek tiksliau susiformavę, ir tam tikra doktrina, gi liberalizmas plačiai ir tikrai prasme yra daug aenesnis, negu Rousseau ar Comte. Pirmą, gerai žinomą liberalas kankinis buvo Sokratas, kuris anų laikų teisėju buvo apkalbinamas (tai baisiausias anų laikų apkalbinimas), pirmas gerai žinomas liberalas politine prasme buvo Konstantinas Didysis, kuris IV a. pradžioje „bedievyam krikščionims“ suteikė lygias teises, kaip ir kitos, tikrosios pagonioskos, religijos išpažinėjams. Nuostabu, kad po pusantro tūkstantio metų liberalizmui ateina pavojus kaip tik iš tų, kurie savo laikų imperatoriui Konstantinui už tai suteikė Didžiojo varda.

Ne vienas liberalas negalės suprasti A. M.-no alternatyvos: ir Ryms arba į Maskvą. Kodėl žmogus būtina turi būti varomas į vienu ar į kitus vartus? Juk visas liberalizmas „raison d'être“, kad jis pats nenori būti jokių vartus ir kitų nenori vartų jokių vartus. Liberalas galės sutikti su A. M., kad „Rusijos atsiverimas yra žymiai didesnė gailybė, negu liberalinio ir socialistinio „pasaulio“ („Aidai“ Nr. 15). Neseniai pasitraukęs iš komunistų partijos vienas anglų „Daily Worker“ redaktorių Douglas Hyde parašė knygą „Nuo komunistų į katalicizmą“, kurioje jis ir dėsto panašią mintį. Pirmas jo ir praktikas žinėjimas po šios apstatijos buvo, kad jis prijėjo išpažintis. Ta prasme tikrai kraštutinai susitikia, bet ne tokie kraštutinai, kaip liberalizmas ir bolševizmas.

Jeigu būtina užsispirtume ieškoti tų doktrinių ir sąjudžių kilmės, galėtume paklausti A. M.-na, kodėl jis pradėjo tik nuo liberalizmo, kodėl jis neparadė dar vieno žinėjimo.

Laimės Šeštokinės „novelės“

Laimės Šeštokinės mažą knygutę (antraštė „Po rastiųjų dangum“) sudaro dešimt prozos gabalėlių, kurie tituliname lapse pavadinti „novelėmis“. Atmindami, kad šiaudint tik gimnazistų mokykloje kimba prie beletristų dėl to, kad jie nesilaiko kažim kieno kažkada novelėms rašyti nustatytų kanonų ir kad mūsų laikais europinės kultūros kraštuose visose dažnai vadinamas daugumos nedidelės apimties beletristikos dalyku, negalėtume per daug pykti ant autorės už tai, kad ji savo rašiniams pasirinko novelę vardą. O skaitytojai dar mažiau pykti kritikai rūpi literatūros teorijos terminai. Jam, kaip galų gale, tėra svarbu, kad būtų „gerai parašyta“.

O kaip gi rašo Laimė Šeštokinė? Pazieme pirmame rinkinio puslapy skaitome: „Kadaise jis tikėjo didžia žmogaus paskirtimi ir avojojo, kad prais žėstulį dienos, išnyks pavojas, kerštas ir vaidai, kilnus, gaudymas, ataidus ir geras bus tada žmogus“. Kiek toliau: „...kaip pumparas, autulės išaišgės, svajinaj su minilavo ir amžinai, nepabaigiamai pavaairai žydėt žadėjo“. Paskui autorė kalba apie „džiangone žypeana, užburta laimės pasaka“, apie „laimės liges, lyg burų vaizgūti“, apie „amžinosios melės svyturi“ ir kitus panašius labai jau nuakuliotus dalykus. Šeštokinė mėgėta „tragiškais“ temas, stiprius ir kilnius įausimus, ji mėgėta spręsti „prakeiktus klaušimus“, vaizduoti lipeningą melę ir t. t. Visos tai praskiedžiama bespalviu humanizmu, kalbama apie gerį, grožį ir tragišką žmogų.

Paul Claudel

Sį mėnesį sukanka 80 metų amžiaus garsiam prancūzų katalikų poetui Pauliui Claudeliui. Savo eilėrašciais, kurie yra parašyti laisvia rimais, dažniausiai nerimotui, panašūs į poetine proza, jis yra artimas simbolizmui. Jo dramoj „Silkinis batelis“ rimtelės, patetiškos scenos katalijojasi su komedijom, kupinom idykmų, jis nėra nei sausas ir rūstus dogmatikas, nei nusidėjęs nusidėjęs, nedrįstas pakelti akių į Dievą. Nuskykę kelis metus lapelius, jis paklįs juo Dievui po noim, „kad Tu pajautum, kaip jie gardiai kvėpuja“. Claudelio kūriniai nelengvi suprasti, dėl to jo skaitytoji skaitčius yra labai ribotas. Cia duodame ištrauką, sudarančią avy užbaigtą vieno Claudelio eilėrašcio dalį:

Kokia prasė būtų moterim, jei ne ta, kad būlim nusiktas?
Arba šita roze, jei ne ta, kad išnyktum?
Arba karū užginti, jei ne ta, kad priklausytum kitam ir tektum neįgytant grobis galingam būti?
Ach, kad jis apglėbtų mane savo rankom, ir niekuomet jo rankos man neatrodytų kietos!
Ir teuzmūs jis mane, jeigu jis nori, tik niekuomet telefeleija jis man pasprukti!
Kiti gerbina roze, o aš — aš garbinsiu vyra, laisva, nenugalima, nelaukia, vyriška, valdova, pirmajį, gavinantį, vyra kurio pradžia yra patasi Dievas ir kuris kyta kitai pats iš savęs.
Ach, laimė yra stiprus kalėjimas.
Kam gi tarauja kojos, jei jos nesuliečia draugon už tuo būgimo, kuris jas nesatolyg? Arba širdis, jeigu ji neskalčiajo laiko ir nelaukia grėsmingos sekundės?
Arba balsas, jeigu jis nesužadynas su balsu, kurio prasidėjo prieš jį?
Arba gyvenimas, jeigu jis neitiduodamas kiltam?
Arba moteris, jeigu ji nebus moterim vyro tlybė?

Vertė St. D.

nio atgal? Jis ten tikrai būtų suradęs krikščionybę. Bet ir iš esmės tarp krikščionybės ir bolševizmo yra tam tikras ryšys, žinoma, ne giminiškumo, ar genetinis, kaip nori A. M. matyti toki ryšį tarp liberalizmo ir bolševizmo, bet protesto, arba reakcijos ryšys. Mūsų katalikų aluogūnių taip mėgiamas Berdiejaivas (kuris priėmė viltį vis dėlto priėmė majakovskišką pasą) sakot: „Komunizmas biologiasia avo forma pasirodė esą paskutiniu vadinamosios krikščioniskos visuomenės stadija (terme final): jis yra įsikūnijimas to žiauruso sprendimo, kurį į visuomenę nenorėjo patii sau padaryti, bet kuri, neliegtinai kreata ant jos“ (Le problème du communisme, 14 p.). Dar ankečiau, kol dar nebuvo bolševizmo, genialus rafojas, bet dogmatikas ideologas Dostojevskis dėjo to ir pasmerkė katalicizmą, sakdamas, kad „katalicizmas žygiuoja į atabėdiybę“.

Tikras liberalas nenori emerti nei katalicizmo, nei juo labiau krikščionybės aplamė. Jis pripažįsta jai labai didelę reikėmę ir jis nieku būdu neprotestuos, jeigu krikščionybė šiandien ateina į kovą su bolševizmu, taip kaip A. M. nori protauleiti prieš liberalizmo dalyvavimą toje kovoje. B. d.

Knogy paraštėje

Valery Larbaud

Lektūra, toji

nebaudžiama yda

Pamėgimas akuity yra iš tiesų yda, kaip ir naudojamas vienas kitas malonumas, kurie mus traukia ir vilioja, kuriose mes pasielpiame, bėgdami nuo gyvenimo. Yda kaip ir kitos, dėl to, kad ji ydima ilijuojs: šiuo atveju — kažkokio didumo įtikinimo, kad, knygų padėdami, mes daroms išmintingai, gerai... Yda dar ir dėl to, kad ją pažinti duota tik labai nedideliam žmogui skaitičui, kad knygos mytojais yra šimtys milijonai nenauškųjų, nesugebančių, nemėgstančių skaityti daugumos tarpe. Yda dar ir dėl to, kad tai yra labai lengva nuslepiama egoistiskas pomėgiavimas, tik retai ateiviais teuriamas au literatūroj ruseimanančių kritikių ir literatūros istorikų profesionalų.

Siam malonumui pasiduoda toktankiai ir milijoni žmonių, kurie nuo pat vaikystės supadindinami su raidžių išlavimuo mokslu. Tačiau tik labai reti rasiu mokovai būna išdidimam patenkinti šito ydos. Lektūros pomėgiu esantį valery Larbaudą įsivaizduoja kaip savitaiskas Maratono lenktynes, su miniomis skaitytojų — kriminalinių, sentimentaliųjų ir nuotykių romanų — prie starto, su prareikėjimais gretomis — moderiškos literatūros garbintoju — pusiau-kelias, au pavieniais suigirdimaisi bėgti kaip — tasi, kurie pakelę įsavyd plačius ir ramius klaukus ir antikinis horizontus, kurie lygė avėrytė avėrytė literatūro žygius — prie linio.

Skaitymas atitra pasidavusių žmonių yra visose tautose, ir tos knygu žiurka, atklairi kiekviena avo kampeje išgyvenatokus tarp rūšies malonumų, sudaro savotišką internacionalią visuomenę, slapią, nuamamintą draugiją, kuri ligėms amžiams nustato, au pavieniais vieniems žygiams avėrytė skirdama laurus, kitus — kaj juos Maratono bėgėjų minios su ovacijomis nėra ant rankų, pasmerkdamas dulkėmis ir užmirimui.

Ir lietvu tauta neabejojanti turi ne vien šios aplotos draugijos art, kurie, visais pomėgiu esantį pozityvius gyvenimo realybės, vienumoje vaizduoda šlapią nebaudžiama atitrai, savo vaizduotes ekraną pavasdamas kito, neralaus ir išgalvoto, gyvenimo šelėjama.

Siais laikais opimams — sunkiai prieinama prekė. Kadangi gal dar sunkiau pakeiči knygai — jos pasilgiuio tautiečių rankas. Sia švelnūs ir turėti taruoti augrotine preke visiems knygos mėgėjams, mėgiama ir kandidatams: į krivą sumedami kad ir aiškintinis individualing skaitymo padirtį, gaj galėtumėte avo sumadaryti plačius lektūros ilijūji?

(Valery Larbaud, Ce vice impudri, la lecture).

Janas Slono:

Grūdas po sniegu

„Taciau Kristus nebuvo oratorius, jis duoną vadina duona ir vyną vynu, ir jo žodžius reikia arba atsimti arba priliti paraidžiui“ (382 p.). Žmogui, pavargusiam nuo žodžių girdejojant daug gražių žodžių, žodžių, patriotiškų, demokratiškų, humanistiškų, iš Silones knyga — tikras poilsis. Poilsis, o kai kada ir kai kam — ir sąjėsinis apykaita.

Bent jau autorii — socialistui ir revoliucionieriui, kuris dabar, galva kitas praugas, vis savo moralinį avor atiduoda Saragoto socialistiniam ilgū sąjudžiui — knyga, atrodo, yra ne tikta jo paties žmogiškosios patirties balansas, bet ir pilna klaukų sąjėsinis apykaita, stebinanti ir pagaminti savo nuosidum.

Veikalo herojus, socialistas Pietro Spina, iš emigracijos grįsta su uždaviniais į Austriolno oratoriu valdoma Italija. Kurį laiką gyvenęs kunto santuje, policijos gaudomas, jis slapstosi nykiuose ir skurdčiuose Abruzzi kalnų kameliuose. Šis meniaisi tokiu aplapytmi ir sudaro romani romus liaudies literatūroje.

Pietro teima ir giminės, valdiškos oratoris ir policininkai, miestelių turėtai ir minios vienas už kitą kvailijant „caioni“, vieša ta gyya, ryškią tipizuoja, įtikinanti dvikojų padarį launa — tai ne kas kita, kaip į samdintis proporcijas suvesta mūsų žygioj viengėnis, kuria, pagal Silones, valdiškos avėrytės Reterika, pilietinė Reterika ir Bankas (p. 125). Kaj tokioj visuomenėj gali veikti sūmus, — galvoja Pietro senelė Donna Vincenza, kurie atsinauko tubčių draugom, atsinauko dalyvauti pūti prie minio, kurie užsispyręs nori rimtai žiūrėti į gyvenimą? (50 p.). Aisku, jis bandys taikyti visuomenei moralės principus, bandys avėryti reikišnius padarį gerio ir blogio sąrti (125 p.). Aisku taip pat, kad visuomenei lojimo žmogiškumo, nebėra ir vienuolius, o revoliucijos partijas ir aktas (183 p.). Ir Jezus, — ne rašto žinovs Jezus, priaklėjas ir triumfuojantis, bet nukryžiuojas ir mardėjantis Jezus (381 p.). Jeigu laisi nušūtiems žemė, būna tikrai neturimais, persekiojamas ir nukankintas kuriam nors policijos ryšy. Ir skurdžiui „caioni“, priardant linkejoja galvomis, — taip ir, jie dar, neturiantį Kristaus.

Pietro Spina, pasielops nuo policijos apgruvuziamas tva, avio, pelti ir nakimias į spalankioj kurioje nebylio draugioj, padaro keletą atradimų. Jis suranda visiška, bet kokiu žodžiu mekingumą. Jis suranda, kad gyvenimas — tai tik moliatinė granitų abubūna (376 p.). Ir nerėvūja bėgti prie patų banalybių, nepuotiant jų gražias sodzius? Jis supranta, kad kvailis rūpinis amžinybe Viešpaties priglobtavė ar begalėnė Gamtos transformacijoje, kai turpinėti ir drėbi drėdo, atsaraili atiburo. (Nukleita, 4 p.).

Ekranu margumynai

Locarno filmų festivalyje pirmąją premiją gavo italų filmas „Vokietija O mečiau“. Antroji premija teko vniemietiniam šiame festivalyje vokiečių gamybos filmui „Filmas be vardo“.

Kiti filmų vokiečių režisierius, perėmė britų Arthur-Rank apvalytojo filmo „Madness of the heart“ režisūra. Filmas vaizduoja austrų karalienės Elzbiotos gyvenimą. Karalienės vaidmenyje — Margaret Lockwood. Pirmosios filmo nuotraukos daromos Vienoje.

Hamburgo vokiečių teatre (vyko pirmojo pokarinio vokiečių muzikinio filmo „Finans“ premjera. Šiame filme atvaizduotas pianisto-virtuozo, karė netekusio rankos, palikimas. Vyriausiuose vaidmenyse Peter Schumet, Edith Schneider, Willy Fritsch, Schuette, Edith Schneider ir kiti.

Kiek uždirba kino žvaigždės? Klausimas, kuris atakymas — turtingas ir viliojantis. JAV išdas paskelbė šiuo metimuis pianisto-virtuozo, karė netekusio rankos, palikimas. Vyriausiuose vaidmenyse Peter Schumet, Edith Schneider, Willy Fritsch, Schuette, Edith Schneider ir kiti.

mosios šio filmo nuotraukos darytos Svedijoje. Bel-Air-Produktion bendrovė pradėjo sukūti garsiają vokiečių pasaką „Hansel und Gretel“, tai bus apvalytojas filmas (žv).

Churchillio dukė Sarah Churchill, po ilganuojo vaidinimo scenoje, vėl sugrįžo prie filmo. Drauge su Norman Wooland ji vaidina naujame britų filme „All Over the Town“.

Walt Disney palytintųjų filmų autorius, ruošiasis keletui filmų, kurių serija pavadinta „Amerikos istorija“ vardu. Pirmasis filmas, „Pionieriaus sūnus“, šiuo metu kaip tik sukamas.

UN filmas „Pirmieji žiegniniai“ buvo pirmuusia Hollywoode. Filmas vaizduoja paralyziškus ligos palieštųjų vaikų gydymą ir auklėjimą. Filmas pagamintas astuoniomis kalbomis. (žv)

Nauja „Lietuviškoji rapsodija“. Amerikoj gyvenanti vniuelės-kazimerietė Bernarda Venckus neseniai baigė De Paul universiteto muzikos skyrių, kuris jai suteikė Master of Music laipsnį. Šio universiteto orkestras pirmą kartą išplėdė eeser Bernardos kompozicija — instrumentine fanlazija liaudies dainų temomis „Lietuviškąją rapsodiją“. Kaip spauda pažymi, kompozitorė savo kūrinyje nesieko efekto, bet pasielkia ištikimia tyryjam giesmiam, tikrą viską, kas, tarytum, galėtų nupirktis jos vniuelės rūbi, taciau iesko to, kas padeda iškelti lyrinius pojūčius, kas ją verčia į jausmą žodi. Jos techninėji bandyniai, pvz., kad ir temoje „Kur tas saltinėlis“, yra lygiai didesnis, kiek yra įtikinamieji parafotys ir skubioji bet letoji rapsodijos daly. Amerikos lietuvių apauda pažymi, kad daugtiktaimias mišios demėdė, ypa jos kūrinyje ir šilias sutikimas, o taip ypa rimtų didžiojos JAV spaudos krikčių palaikia įvertinimai yra visiškai pelyni.

